

УДК 172.12:124.5:167

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.11>

Сюй Шіші

аспірантка

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-6406-341X

РОЗВИТОК ІДЕЇ АКТИВНОГО ГРОМАДЯНСТВА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Актуальність проблеми дослідження активного громадянства в історії філософії обумовлена сучасними соціокультурними трансформаціями та необхідністю залучення досвіду мислителів минулого для розробки політики у сфері формування активного громадянства в майбутньому. Політика національного спротиву буде ефективною, якщо вона спирається на методiku розуміння активного громадянства.

Мета статті полягає у аналізі феноменів громадянство та активне громадянство через призму історії філософії на основі праць класиків та сучасних авторів.

Методи. Дослідження феноменів громадянство та активне громадянство через призму історії філософії базується на використанні міждисциплінарного комплексного підходу із застосуванням як загальнонаукових, так і конкретно-наукових принципів та методів пізнання – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, інтерпретації, концептуалізації.

Результати дослідження. В статті показано, що існує тісний зв'язок між активним громадянством та трансформацією суспільно-політичної думки протягом історії. Спадщина Конфуція вчить нас розуміти активного громадянина як частину державного організму, який водночас має коритися державі, але й мати високу самоорганізованість та самодисципліну. Вчення Платона дає нам урок щодо суспільного характеру діяльності людини, де громадянська активність є формою політичної дії. Спадок Аристотеля показує нам, що громадянином є «той, хто може бути суддею і посадовою особою», а досконале правління «меритократія» можливе лише через «досконалих громадян», які, за Аристотелем, вміють як керувати, так і коритися. У Макіавеллі також знаходимо розподіл на громадян і підданців, де завданням справжнього державця є збільшення кількості активних громадян, наприклад через заохочення людей займатися ремеслами (економічна активність). Спадок Монтеस्क'є вчить нас розуміти державу як послідовний розвиток законів розуму. У Локка сила громади та держава визначаються угодою, тобто тим, скільки людей її прийняли. Міркування Руссо спрямовують нас до розуміння того, що уряд повинен дотримуватися принципу свободи та автономії. Таким чином, серед цінностей активного громадянства можна виділити: самоорганізованість, мужність і помірність, вміння керувати і коритися, економічна активність, слідування законам розуму, свободу, патріотизм і автономію.

Ключові слова: активне громадянство, громадянин, держава, демократія, свобода, самоорганізація.

Вступ. Актуальність вивчення активного громадянства пов'язана з питанням про структуру суспільства та філософським контекстом взаємодій між різними його елементами. Зокрема, актуальними є проблеми вибору ефективного соціально-політичного устрою, суспільної етики, моральних правовідносин, суспільних ідеалів, домінуючих цінностей тощо. Розуміння громадянства в історії філософії дозволяє, на нашу думку, зробити антиципацію політики у сфері формування громадянства в майбутньому. У свою чергу можливість ефективної реалізації національних інтересів залежить від раціонального вирішення цих проблем. Наприклад, політика національного спротиву буде ефективною, якщо вона спирається на методiku розуміння активного громадянства. Подальші успіхи у вирішенні цієї проблеми можуть призвести не лише до створення умов для формування «нового громадянства», а й до розвитку сучасної культури, адже активний громадянин – це той, хто добровільно відповідає

за своє володіння громадянством, а не просто носій деяких положень цивільного права, закріплених за ним законодавчою владою. Оскільки активний громадянин є творцем свого соціального буття, саме активне громадянство як феномен є рушійною силою трансформації суспільно-політичного устрою.

Проблема історичного розуміння активного громадянства є багатоаспектною і мультидисциплінарною. Насамперед слід назвати оглядову працю П. Магнет «Громадянство: історія ідеї», де міститься чіткий і корисний вступ до різних історичних трансформацій поняття активного громадянства. Авторка аналізує її метаморфози в думці таких класиків, як Макіавеллі, Локк і Руссо, і представляє цікаву, хоча й коротку дискусію про неоднозначне ставлення Маркса до ідеалу рівного громадянства. Книга є чудовим джерелом для тих, хто цікавиться тим, як активне громадянство було висвітлено та переоформлено в історії [12].

Також слід відмітити працю Г. Йоссі «Громадянство 2.0. Подвійне громадянство як глобальний актив», де автор розкриває проблему активного громадянства в контексті подвійного і навіть множинного громадянства [14].

К. Кестер у статті «Глобальна громадянська освіта та виховання миру: до посткритичної практики» показує справедливість критики активного та глобального громадянства, оформлених як ключові стовпи ліберального світу. Потім, спираючись на посибілістське мислення, автор ілюструє, що західоцентричність ліберального активного громадянства є не лише колоніалістичною / імперіалістичною, але й є, по суті, стиранням Іншого [11].

Г. Шафір досліджує проблему актуального громадянства поза його емоційним резонансом і культурними розгалуженнями [13].

Деякі вчені здійснюють спроби вимірювання активного громадянства шляхом розробки інтегрального показника, наприклад це Б. Хоскінс та М. Маскеріні, які визначають активне громадянство в європейському контексті як широкий діапазон участі, заснованої на цінностях [10].

Приклад реконструкції та переосмислення регіональної історії активного громадянства можна побачити в роботі Л. Андресаччі «Нарис історії громадянства в Латинській Америці з довгострокової перспективи» [9].

Вагомий внесок у висвітлення педагогічного зрізу формування ідеї громадянськості особистості опираючись на історичне коріння та традиції суспільства здійснили Т. Окольніча та Л. Костенко [6].

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз феноменів громадянство та активне громадянство через призму історії філософії на основі праць класиків та сучасних авторів. Ми ставимо перед собою завдання, по-перше, прослідкувати зв'язок активного громадянства із трансформаціями суспільно-політичної думки та, по-друге, знайти спільні цінності активного громадянства в історії та показати їх актуальність для сучасного суспільства.

Методи дослідження. Методологія дослідження феноменів громадянство та активне громадянство через призму історії філософії базується на використанні міждисциплінарного підходу із застосуванням як загальнонаукових, так і конкретно-наукових принципів та методів пізнання. Зокрема, для досягнення мети цієї праці використовуються класичні принципи – науковості, об'єктивності, єдності теорії і практики, єдності історичного і логічного, системності. В статті використовуються методи – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, інтерпретації, концептуалізації, що в сукупності забезпечило досягнення поставлених завдань дослідження.

У якості методологічного припущення, ми висуваємо гіпотезу, згідно якої розуміння поняття «активне громадянство» є похідним від родового поняття «громадянство» та може бути застосовано для аналізу ключових проблем сучасного суспільства, пов'язаних із сучасною культурою, політикою та правами людини. Це дозволить краще зрозуміти сучасні глобальні соціальні процеси, майбутнє яких безпосередньо впливає на наше нинішнє існування.

Результати. Насамперед слід актуалізувати деякі з великих проблем, які постійно постають перед нашою свідомістю, якщо ми серйозно ставимося до дослідження сьогоденних рецепцій громадянства загалом, і активного громадянства, зокрема. Відомо, що виникнення змісту поняття «громадянин» тісно пов'язане з зародженням перших держав.

Одним із перших проблему взаємин людини та держави підняв видатний китайський філософ Конфуцій. Відмітимо, що для Конфуція правильне громадянське виховання є важливим чинником розвитку держави. На його думку кожна людина має знати своє місце у суспільстві, бути відповідальною перед співгромадянами, коритися державі, але водночас мати високий рівень організованості, а для цього мати ширі думки та відповідні знання. Конфуцій писав: «У давнину той, хто хотів принести світло добродетелі в Піднебесну, спочатку наводив лад у своїй державі. Той, хто хотів навести лад у своїй державі, мав спочатку впорядкувати свій дім. Той, хто бажав упорядкувати свій дім, спочатку мав удосконалити своє тіло. Той, хто бажав удосконалити своє тіло, спочатку мав виправити свої бажання. Той, хто бажав виправити свої бажання, спочатку мав зробити ширими свої думки. Той, хто хотів зробити ширими свої думки, спочатку мав отримати знання» [2, с. 154]. Тут ми бачимо, що чим краще освічена і знаюча людина, тим більше у неї справ та обов'язків перед державою та народом. Чим гірша освічена і знаюча людина, тим більше у неї поганих бажань. Коли все в країні влаштовано згідно з принципами, це означає, що справа в самій людині. Активність самого громадянина залежить від його волі, а воля людини не залежить від її становища у суспільстві.

В європейській традиції одним із перших проблему активності громадянина окреслив один із найбільш знаних античних філософів-ідеалістів Платон в своїй праці «Держава»: «кожному з інших громадян слід доручати саме те заняття, до якого він має нахил, щоб, займаючись лише тією справою, яка йому підходить, кожний ставав би для себе єдністю, а не безліччю, і так само ціла держава стане єдиною, а не множинною» [7]. Бачимо, що платонівська візія активного громадянства дивним чином поєднує в собі і платонівське бачення громадянського покликання, і поняття про державу, і знання про те, як громадянин має ставитися до своєї держави. І це дуже цікаве місце, де йдеться про те, що протиріччя, які роблять громадян досконалішими, випливають з твердження, ніби в основі будь-якої реальної державної єдності лежить властива їй ідея. Активне громадянство Платон розуміє як, насамперед, суспільний характер діяльності людини, а громадянське покликання – як форму політичної дії, свого роду «чисту» діяльність публічної особи. На протигагу традиційному уявленню у тому, що держава має свого роду організуючу силу, Платон бачить у ній чітку структуру, яка сама тримається за принципами поділу соціальних ролей. Культурна традиція неоплатонізму в подальшому розглядатиме активне громадянство як ідею поєднання суб'єктивного самоздійснення людини та її приналежності до держави.

Центральною чеснотою активного громадянина Платон вважає мужність:

«Ти схвалюєш розуміння мужності як громадянської властивості, – сказав я, – і робиш цілком правильно» [7]. Як внутрішні якості особистого характеру Платон бачить мужність і помірність, які необхідно виявляти кожному громадянину. Життя тому є щастям, що тільки сміливі люди досягають вершин благополуччя.

Його учень Аристотель переосмислив розуміння громадянства у напрямі від ідеального до реального його потрактування. Нас цікавить визначення громадянина за Аристотелем у третій кризі «Політики»: «Найкраще визначення громадянина в абсолютному розумінні було б таким: громадянином є той, хто може бути суддею і посадовою особою» [1]. І зрозуміло, чому: саме суддя може допомогти тому, хто живе в державі, стати повною мірою громадянином у сенсі виявлення всього, що є приватним у публічному. Аристотель цим свідчить про зближення держави й права, де сам законодавець отримує можливість долучитися до здійснення свободи через громадянське служіння. Крім того, досконале правління «меритократія» – це, за Аристотелем, влада достойних активних громадян. Тому необхідно насамперед поставити питання про законодавчу та виконавчу владу, і зокрема питання щодо ролі активного громадянина поліса. Коли очевидним є недосяжний ідеал афінян, а демократія не дозволяє цього досягти, всі суперечки та протиріччя тільки наростають. Як свідчить Аристотель: «Не робить людину громадянином і місце проживання, бо ж у такий самий спосіб навколо нас живуть і слуги, й раби, та, попри це, вони не вважаються ними (громадянами)» [1]. Ми бачимо, що Аристотель

знайомий з цією проблемою і пов'язує громадянський стан з ідеалом демократії: «Той громадянин, котрий підлягає наведеному вище визначенню, здебільшого відповідає громадянину демократичного устрою. Для решти форм державного ладу це визначення годиться теж, але воно не доконечне» [1].

Цікаве метафоричне порівняння громадян як моряків наводить цей античний мислитель: «І щоб у дослідженні цього питання дійти певної думки, треба насамперед з'ясувати в загальних рисах поняття «чеснотливість» доброго громадянина. Як один моряк зв'язаний з рештою команди, так і громадянин із суспільством. Хоч моряки виконують різні обов'язки – один із них весляр, другий стоїть за кермом, третій – помічник керманіча, четвертий виконує ще якусь службу, – проте зрозуміло, що чіткіше визначення поняття «чеснотливість» кожного зокрема притаманне лише комусь із них, а загальне визначення стосуватиметься їх усіх, оскільки щасливе завершення подорожі – мета, якої прагнуть досягти всі моряки загалом і кожен зокрема» [1].

Тут бачимо роль єдності і розподілу ролей, прийнятих у символічному просторі, що розглядається, що добре видно з цієї цитати. Аристотель каже, що чесноти людини у суспільстві мають вирішальне значення, оскільки саме вони пояснюють, чому ми зустрічаємо у повсякденному житті безліч труднощів та неприємностей, пов'язаних із проблемою прав та обов'язків громадян. Щоб не дати цій проблемі зрости в політичну, необхідно не прагнути досконалої точності у розподілі ролей (як це було у Платона). При цьому Аристотель ясно дає зрозуміти, що ідеальний стан насправді не може бути створений усіма (навіть такими, що мають інтелектуальну перевагу), якщо на сцену не вийде «корисний» громадянин: «припустімо, держава складається з винятково корисних громадян, отже, кожен з них неодмінно мусить виконувати свій обов'язок належним чином. А це залежить від чеснотливості. Оскільки ж неможливо, аби громадяни були однаковими, то ні в якому разі не може бути однакової чеснотливості громадянина і досконалої людини. Чеснотливість корисної людини має бути притаманною кожному громадянину, бо тільки тоді держава буде досконалою. Проте неможливо, аби чеснотливість досконалої людини була притаманна усім громадянам, хіба що за умови, що в досконалій державі усі громадяни мають бути доскональними» [1].

Особливе значення серед чеснот «досконалих громадян» Аристотель надає вмінню керувати й користися. Ось як він пише: «Здатність же повелівати й користися гідна похвали, і чеснота доброго громадянина, мабуть, полягає саме в тому, аби вміти прекрасно повелівати й належно користися. Отже, коли припустити, що чеснота досконалої людини – це здатність повелівати, а чеснота громадянина – і те, й друге (тобто вміння повелівати й користися), то обидві чесноти можна вихвалити по-різному. Проте, оскільки вони насправді є різними й оскільки правитель і підвладний повинні навчатися не одного й того самого, громадянинуві треба опанувати обидві (здатності) – керувати й користися – і виявляти ту й ту здатність» [1].

Серед видатних раннього Відродження не можемо обійти увагою працю Ніколо Макіавеллі «Державець» у якій, серед іншого, автор розрізняє громадян і піддаців: «Державцеві у хвилину небезпеки не час захоплювати необмежене панування, бо *громадяни і підданці*, призвичаєні діставати розпорядження від магістрату, не стануть у таку важку пору користися його наказам, і в лихоліття йому завжди бракуватиме людей, на яких можна покластися» (курсив - наш) [4, с. 461]. Отже, державець намагається щось робити і справляє враження чогось страшного, або величного, але без активної участі громадян одразу стає ясно, що нічим добрим це не закінчиться. Володар подібний до страшного бича, який весь час висне на спині, але варто стиснути руки в кулаки – і він зникне. Так і громадянин усвідомивши свою активну роль у житті держави, починає відчувати деяку відповідальність за те, що він і держава – те саме. Макіавеллі пише, що «треба заохочувати своїх громадян розвивати торгівлю, сільське господарство і всякі людські ремесла, щоб ніхто не боявся множити своє добро чи відкрити нову крамницю, остереігаючись конфіскації або податків» [4, с. 478]. Заохочення людей займатися ремеслами, це і є провідник між двома елементами, значення якого якраз і має смисловий відтінок «активний громадянин». Тому феномен «активного громадянства» у Макіавеллі можна розуміти і буквально, і метафорично.

Звернувшись до праці Шарля Монтеск'є «Про дух законів», основного твору видатного французького мислителя, ми знайдемо цікаву для нашої концепції «активного громадянства» тезу: «Як істоти, що живуть у суспільстві, існування якого потребує охорони, вони мають закони, що визначають відносини між правителями та керованими: це політичне право. Є ще закони, якими визначаються відносини всіх громадян між собою: це право громадянське» [5, с. 33]. Тут ми можемо бачити, розрізнення політичного і громадянського права, що в свою чергу реалізується через закони, які для індивіда чи групи індивідів є чимось на зразок моральних правил, за якими вони живуть, і як суб'єкти роблять крок за кроком цим шляхом, керуючись законами, продиктованими природою. А політика вже не що інше, як послідовний розвиток цих законів. Монтеск'є пише: «Закон, кажучи взагалі, є людський розум, оскільки він керує всіма народами землі; а політичні та цивільні закони кожного народу повинні бути не більш як окремими випадками застосування цього розуму» [5, с. 38]. Тому ми можемо стверджувати, що активні громадські інститути будуються відповідно до дій певних раціональних законів. Роль громадянина при цьому полягає в тому, щоб звіряти дії влади, яка контролює життя суспільства з законами розуму. Але в одному відношенні ця роль є виключно відповідальною, адже при виконанні своїх функцій громадянин виявляється частиною величезного ланцюга залежних один від одного суб'єктів, кожен з яких здатний приймати або відкидати активну позицію в душі законів розуму.

Звернувшись до Джона Локка, а саме до його основної праці «Два трактати про правління», завдяки якій він увійшов у історію як «батько» політичного лібералізму, ми побачимо, що ідея активного громадянства «червоною ниткою» проходить через усю роботу. Зокрема, ось як Локк пише про право діяти: «Коли якесь число людей таким чином погодилося створити спільноту або державу, то вони тим самим уже об'єднані та складають єдиний політичний організм, у якому більшість має право діяти і вирішувати за інших» [3, с. 135]. Демократизм цієї ідеї, характерної для концепції Локка, у тому, що вся сила громади та держава визначаються угодою, тобто тим, скільки людей її прийняли. Відповідно, право діяти виникає лише у тому випадку, коли всі починають діяти. Такий основний сенс ідеї загального служіння. І, звичайно, мислитель робить головний акцент на ідеї свободи та патріотизму, тобто того, що постійно повертає нас до головного питання цієї статті – хто такий «активний громадянин» та що таке «активне громадянство».

Резюмуючи ідеї Локка, ми можемо виділити такі тенденції, що найчастіше зустрічаються у його політичних роботах з цього питання. По-перше, ми знайдемо твердження про неможливість керувати державою без активної громадянської приналежності та самостійної творчої та політичної дії джентльмена. По-друге, у роздумах Локка з приводу політичної природи людини багато самоаналізу, що є свідченням непростого характеру його активних політичних пошуків. І нарешті, найважливішою ознакою специфіки ідей Локка про активне громадянство є їхня ліберальна забарвленість.

Ще одним корефесом ідеї активного громадянства по праву вважається Жан-Жак Руссо, який також пише про розрізнення громадян і підданих: «...що стосується членів об'єднання, то всі разом вони називаються народом, а кожен окремо – *громадянином*, оскільки бере участь у здійсненні суверенної влади, або *підданим*, оскільки підкоряється державним законам. Ці терміни часто плутають один з одним. Тому буде достатньо вміти розрізнити їх тоді, коли вони вживаються у їхньому найточнішому значенні» [8, с. 22]. Це означає, що жителі автономної держави є громадянами за своєю громадянською сутністю, оскільки вони є активними суб'єктами. Вони мають право на громадянство не лише тому, що відповідно до римського права було визнано, що кожен громадянин є власником свого життя та засобів існування. Однак одного права мало, щоб бути громадянином за своєю громадянською сутністю, бо громадяни мають невід'ємний атрибут – громадянську позицію та громадянську активність. Держава виступає не «власником», а їхнім політичним партнером, що забезпечує координацію дій у рамках єдиної мети. Руссо пише: «якщо, дивлячись на ту юридичну особу, яка, власне, й складає державу, як на суто ідеальну істоту (оскільки держава – не людина), він користувався б своїми

правами громадянина, не бажаючи виконувати обов'язків підданого, то подальше поширення цієї несправедливості спричинило б до руйнації політичного тіла» [8, с. 25]. Це означає, що уряд повинен дотримуватися принципу свободи та автономії. Саме ця демократія є підставою для застосування права, тому що і влада, і керована народом територія належать людині.

Як бачимо, серед цінностей активного громадянства мислителі пропонують нам такі: самоорганізованість, мужність і помірність, вміння як керувати, так і коритися, економічна активність, слідування законам розуму, свобода, патріотизм і автономія.

Висновки. В статті показано, що існує тісний зв'язок між активним громадянством та трансформацією суспільно-політичної думки протягом історії. Спадщина Конфуція вчить нас розуміти активного громадянина як частину державного організму, який водночас має коритися державі, але й мати високу самоорганізованість та самодисципліну. Вчення Платона дає нам урок щодо суспільного характеру діяльності людини, де громадянська активність є формою політичної дії. Маємо звернути увагу на ідею поєднання суб'єктивного самоздійснення людини та її приналежності до держави, а також на чесноти – мужність і помірність, які необхідно виявляти кожному громадянину. Спадок Аристотеля показує нам, що громадянином є «той, хто може бути суддею і посадовою особою», а досконале правління «меритократія» можливе лише через «досконалих громадян», які, за Аристотелем, вміють як керувати, так і коритися.

У Макіавеллі також знаходимо розподіл на громадян і підданців, де завданням справжнього державця є збільшення кількості активних громадян, наприклад через заохочення людей займатися ремеслами (економічна активність). Спадок Монтеस्क'є вчить нас розуміти державу як послідовний розвиток законів розуму. Тому політичні та цивільні закони кожного народу повинні бути не більш як окремими випадками застосування цього розуму. У Локка сила громади та держава визначаються угодою, тобто тим, скільки людей її прийняли. Мислитель робить головний акцент на ідеї свободи та патріотизму, адже неможливість керувати державою без активної громадянської приналежності та самостійної творчої та політичної дії джентльмена. Міркування Руссо спрямовують нас до розуміння того, що уряд повинен дотримуватися принципу свободи та автономії. Саме ця демократія є підставою для застосування права, тому що і влада, і керована народом територія належать людині.

Таким чином, серед цінностей активного громадянства можна виділити: самоорганізованість, мужність і помірність, вміння керувати і коритися, економічна активність, слідування законам розуму, свободу, патріотизм і автономію.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на виявлення нових факторів, що вплинули на процес формування активних громадян в різних країнах світу. Зокрема, майбутній аналіз передбачає вивчення моделей взаємодії східного і західного суспільства, які б актуалізували нові смислові відтінки значення концепту активний громадянин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. *Політика. Круга третя*. К., 2000. С. 66-98., <http://litopys.org.ua/aristotle/arist04.htm>
2. Конфуцій. Велике вчення. Пер. з кит. Д. О. Мерзлюк. Китаєзнавчі дослідження. 2020. Вип. 2/13. С. 153-159. DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2020.02.153>
3. Локк Дж. *Два трактати про правління* / пер. з англ. П. Содомора. К.: Наш Формат, 2020. 312 с.
4. Мак'явеллі Н. *Флорентійські хроніки; Державець* / Пер. з іт. А. Перепаді. Харків : Фоліо, 2007. 511 с.
5. Монтеस्क'є Ш. *О духе законов – Книга первая. О законах вообще. Избранные произведения* / Общ. ред. и вступ. ст. М. П. Баскина. М. : Гослитиздат, 1955. С. 28-40.
6. Окольніча Т. В., Костенко Л. Д. Розвиток ідеї громадянськості особистості в історичний ретроспективі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 204. С. 41-45.
7. Платон. *Держава*. URL: <http://litopys.org.ua/plato/plat04.htm>
8. Руссо Ж.-Ж. *Про суспільну угоду або Принципи політичного права* / пер. з франц. О. Хоми. К. : Видавництво «Port-Royal», 2001. 351 с.

9. Andrenacci L. E. An essay on the history of citizenship in Latin America from a long-term perspective. *Cadernos EBAPE. BR*, 2019, Vol. 17. P. 703-716.
10. Hoskins B. L., Mascherini M. Measuring active citizenship through the development of a composite indicator. *Social indicators research*, 2009, Vol. 90. No. 3. P. 459-488.
11. Kester K. Global citizenship education and peace education: toward a postcritical praxis. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. P. 1-12.
12. Magnette P. *Citizenship: the history of an idea*. Ecpr Press, 2005. 220 p.
13. Shafir G. *The Citizenship Debates: A Reader*. University of Minnesota Press, 1998. 316 p.
14. Yossi H. *Citizenship 2.0. Dual Nationality as a Global Asset*. Princeton University Press, 2019. 216 p.

REFERENCES

1. Aristotle (2000) *Politika. Kniga tretya*. [Politics. Book III] Kyiv, pp. 66-98, URL: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist04.htm> [in Ukrainian].
2. Confucius (2020) *Velike vchennya*. Per. z kit. D. O. Merzlyuk. [The Great Learning] *Chinese studies*. Vol. 2/13. pp. 153-159. DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2020.02.153> [in Ukrainian].
3. Lokk J. (2020) *Dva traktati pro pravlinnya*. Per. z angl. P. Sodomora. [Two Treatises of Government] Kyiv: Nash Format, 312 p. [in Ukrainian].
4. Mak'yavelli N. (2007) *Florentijs'ki hroniki; Derzhavec' / Per. z it. A. Perepadi*. [Florentine chronicles; The Prince] Harkiv: Folio, 511 p. [in Ukrainian].
5. Montesk'e SH. (1955) *O duhe zakonov* [The Spirit of Law]. M.: Gospolytizdat, pp. 28-40. [in Russian].
6. Okol'nicha T. V., Kostenko L. D. (2022) *Rozvitok idei gromadyans'kosti osobistosti v istorichnij retrospektivi* [Development of the idea of individual citizenship in historical retrospect] *Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogichni nauki*, Vol. 204, pp. 41-45. [in Ukrainian].
7. Platon. *Derzhava* [Republic], <http://litopys.org.ua/plato/plat04.htm> [in Ukrainian].
8. Russo Zh.-Zh. (2001) *Pro suspil'nu ugodu abo Principi politichnogo prava / per. z franc. O. Homi*. [The Social Contract] Kyiv: Vidavnictvo «Port-Royal», 351 p. [in Ukrainian].
9. Andrenacci L. E. An essay on the history of citizenship in Latin America from a long-term perspective. *Cadernos EBAPE. BR*, 2019. Vol. 17. P. 703-716.
10. Hoskins B. L., Mascherini M. Measuring active citizenship through the development of a composite indicator. *Social indicators research*, 2009. Vol. 90, No. 3. P. 459-488.
11. Kester K. Global citizenship education and peace education: toward a postcritical praxis. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. P. 1-12.
12. Magnette P. *Citizenship: the history of an idea*. Ecpr Press, 2005. 220 p.
13. Shafir G. *The Citizenship Debates: A Reader*. University of Minnesota Press, 1998. 316 p.
14. Yossi H. *Citizenship 2.0. Dual Nationality as a Global Asset*. Princeton University Press, 2019. 216 p.

Xu Shishi

Postgraduate Student,
National Pedagogical Dragomanov University
9, Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6406-341X

THE DEVELOPMENT OF THE IDEA OF ACTIVE CITIZENSHIP IN THE HISTORY OF PHILOSOPHY

The urgency of the problem of active citizenship research in the history of philosophy is due to modern socio-cultural transformations and the need to draw on the experience of past thinkers for the development of policies in the field of active citizenship formation in the future. The politics of national resistance will be effective if it is based on the methodology of understanding active citizenship.

The aim of the study is to analyze the phenomena of citizenship and active citizenship through the prism of the history of philosophy based on the works of classics and modern authors.

Research methods. The study of the phenomena of citizenship and active citizenship through the prism of the history of philosophy is based on the use of a complex interdisciplinary approach with the application of both general and specific scientific principles and methods of knowledge – analysis, synthesis, generalization, comparison, interpretation, conceptualization.

Results of the research. The article shows a close connection between active citizenship and the transformation of socio-political thought throughout history. The legacy of Confucius teaches us to understand the active citizen as a part of the state organism, which must at the same time obey the state but also have a high degree of self-organization and self-discipline. Plato teaches us a lesson about the social nature of the human activity, where civic activism is a form of political action. Aristotle's legacy shows us that a citizen is "one who can be a judge and official", and the perfect rule of "meritocracy" is possible only through "perfect citizens", who, according to Aristotle, know how to both rule and obey. In Machiavelli, we also find a division between citizens and subjects, where the task of a true statesman is to increase the number of active citizens, for example, by encouraging people to engage in crafts (economic activity). Montesquieu's legacy teaches us to understand the state as a successive development of the laws of reason. For Locke, the strength of the community and the state are determined by the agreement, that is, by how many people have accepted it. Rousseau's reasoning leads us to understand that the government must adhere to the principle of freedom and autonomy. Thus, we can distinguish among the values of active citizenship: self-organization, courage and moderation, the ability to lead and obey, economic activity, following the laws of reason, freedom, patriotism and autonomy.

Key words: active citizenship, citizen, state, democracy, freedom, self-organization.